

TOEKOMSTGERICHT MANAGEMENT: PRODUCTIEGROEPEN EN KI

Ir. L.L.C. Maertens
CLO-Gent Rijksstation voor Kleinveeteelt

Inleiding

In de bedrijfskonijnenhouderij was er jarenlang nauwelijks een sterke evolutie te bespeuren. Vanuit de grote productielanden (voornamelijk Italië, Frankrijk en Spanje) is er de laatste jaren duidelijk beweging in de sector aan het komen. De prestaties van de konijnen (worp-grootte, groei) beginnen eindelijk sterk te verbeteren. De bedrijfsgrootte neemt toe en kunstmatige inseminatie wordt meer en meer als een noodzaak ervaren.

Selectiebedrijven, voederfabrikanten, fokkersverenigingen, KI-centra en slachterijen gaan meer en meer samenwerken om een totaal pakket aan te kunnen bieden. De bedoeling is in de eerste plaats om de productiekosten te drukken en om de concurrentie met de andere diersoorten aan te kunnen. Om dit doel te kunnen bereiken is het vrij logisch dat de productiemethode gerationaliseerd moest worden. De productie per gepresteerd uur arbeid wordt meer en meer als criterium gehanteerd. Het werken met één of meerdere productiegroepen wordt hierbij als het wondermiddel gezien.

De bedrijfskonijnenhouderij is onder andere gekenmerkt door zijn arbeidsintensieve karakter. We maken in dit verband maar even de vergelijking met de zeughouderij. Een bedrijf met 100 zeugen zal per jaar maximum 250 inseminaties hanteren, 200 kraamhokjes moeten klaarzetten of 200 worpen moeten spenen. Een bedrijf met 400 voedsterplaatsen zal minstens 3.500 paringen of inseminaties moeten uitvoeren. Hierbij zullen 3.000 nestkasten moeten worden klaargezet en bijna eenzelfde aantal worpen gespeend. Naast deze zoötechnische handelingen mogen de vele vervelende kuiswerkzaamheden niet vergeten worden.

Door een optimaal management kan de arbeids-efficiëntie sterk verbeterd worden. Management dient dan ook in de ruime betekenis gezien te worden. Werkplanning, productieplanning, foktechnische planning, hygiëneplanning en kostenbeheersing moeten leiden tot een hogere productie per arbeidsuur. Bij een traditionele werkwijze wordt er van een rendement uitgegaan van 7-8 verkochte konijnen/arbeidsuur. Door een optimale groepsproductie wordt een verdubbeling nagestreefd.

Fokritmes

De werkplanning is in de eerste plaats afhankelijk van de reproductiecyclus van de voedsters. Om tot een groepsgewijze productie te komen, is het noodzakelijk om de paringen of inseminaties op bepaalde dagen te groeperen.

In de bedrijfskonijnenhouderij kent men twee fokritmes. Bij het intensieve of het post-partum fokken worden de voedsters onmiddellijk (binnen de 24 uur) na het werpen gepaard. Het grote voordeel van dit systeem is dat alle voedsters na werpen in bronst zijn. Problemen met onwillige voedsters komen veel minder voor (toch nog met de negatief gepalpeerde).

Het grote nadeel van dit systeem is dat de werkzaamheden niet gegroepeerd uitgevoerd kunnen worden, omdat de drachtduur (31-32 dagen) van de voedsters niet overeenstemt met een aantal weken. Hierdoor moet men dagelijks (ook in het weekend) alle activiteiten (dekken, werpen, eventueel spenen..) uitvoeren. Werken met productiegroepen is niet mogelijk bij dit fokritme. Het semi-intensieve foksysteem laat daarentegen een meerweekse kweekcyclus toe.

Wanneer we 3-4 dagen na werpen de dieren paren of insemineren komen we uit op 35 dagen of 5 weken. Wachten we 11 dagen, dan komen we uit op 42 dagen of 6 weken. Wanneer we nu groepen voedsters op eenzelfde dag paren (insemineren) komen we tot groepen dieren die zich in hetzelfde productiestadium bevinden. De werkzaamheden binnen deze groep zijn allemaal hetzelfde en dus is een strikte werkplanning met arbeidsbesparing mogelijk. Men weet iedere dag op het bedrijf waar en welke werkzaamheden uitgevoerd moeten worden.

Productiegroepen

Er zijn veel verschillende mogelijkheden van groepsgewijze productie. Slechts de meest toegepaste zullen hier vermeld worden.

Bij een 5-weekse cyclus (3-4 dagen na werpen herdekken) heeft men ofwel:

- | | |
|--|---------------------------------|
| 1 groep per week of in totaal: | 5 productiegroepen |
| 2 groepen: afwisselend 2 of 3 weken tussen de groepen: | 2 productiegroepen |
| alle ♀ om de 5 weken insemineren: | 1 productiegroep (bande unique) |

Fysiologisch is het 35 dagen-ritme met erg gunstig. Slechts 30-40% van de voedsters zijn in bronst. Om de paringen (inseminaties) met succes te laten verlopen is een voorbehandeling van de voedsters noodzakelijk.

Bij een 6-weekse cyclus zijn de volgende systemen mogelijk:

- | | |
|-------------------------------|---------------------------------|
| 1 groep per week of in totaal | 6 productiegroepen |
| 1 groep per 14 dagen of | 3 productiegroepen |
| 1 groep per 21 dagen of | 2 productiegroepen |
| Alle voedsters tezamen in | 1 productiegroep (bande unique) |

Gezien de geringe werkbesparing met twee groepen per week, wordt dit systeem niet als een echte groepenweek beschouwd.

Dekking of inseminatie vindt altijd plaats op een maandag of een vrijdag, zodat er geen voedsters werpen tijdens het weekend. De niet drachtige voedsters worden bij het spenen verplaatst naar de productiegroep die het eerst moet worden gedekt of geïnsemineerd worden of in wachtkooien gezet (wanneer alle voedsters van het bedrijf op dezelfde dag geïnsemineerd worden).

Voedsters die zich niet laten paren zorgen voor problemen bij het werken met productiegroepen. Vaak worden ze met de volgende groep bij de ram teruggeplaatst. Hierbij gaat er afhankelijk van het systeem een, twee of drie weken verloren. Om dit te verhelpen kan men de bronst induceren bij de voedsters. Zij die zich niet op de gewenste dag laten paren worden behandeld met PMSG (folligon of PG 600). Twee dagen later mag er gerekend worden dat zowat 80% van deze onwillige voedsters zich laten dekken, zodat zij alsnog kunnen aansluiten bij hun groep.

Natuurlijke dekking of kunstmatige inseminatie?

Heeft men wekelijks één productiegroep, dan kan een normaal aantal rammen (één voor 8-10 voedsters) vlot de dekkingen aan. Volgt men het systeem waarbij er om de twee weken een groep gepaard moet worden, dan wordt het al vrij moeilijk voor de rammen (vier dekkingen) om alle voedsters te paren. Veelal worden de dekkingen over twee dagen verspreid en veronderstelt men dat ze op dezelfde dag gepaard werden. Niet drachtige dieren, bij toepassing van KI, kunnen niet met succes her-geïnsemineerd worden 14 dagen nadien, omdat veel van deze voedsters in schijndracht zitten. Een behandeling met prostaglandines of langer wachten is in dit geval noodzakelijk.

Zodra er drie weken tijd is tussen de productiegroepen is men genoodzaakt om **KI** toe te passen. Een normaal rammenbestand kan de gegroepede dekkingen niet meer aan.

Een tweede overweging is te vinden in het arbeidsaspect. Meer en meer wordt uitgegaan dat er minimaal honderd inseminaties terzelfder tijd moeten kunnen uitgevoerd worden bij **doe-het-zelf-KI**. Het bezaaien van de voedsters is het eenvoudigst met twee personen. Zestig tot tachtig inseminaties per uur kunnen dan vlot gehaald worden.

Van uitermate belang is natuurlijk het resultaat van **KI** in vergelijking met natuurlijke dekking. Minimaal moet het drachtpercentage in de buurt liggen van het bedrijfsbevuchttingsresultaat met natuurlijke dekking, anders is het onmogelijk om de productiekosten te verlagen.

Doe-het-zelf-KI, enkel insemineren of met inseminator?

KI bestaat uit twee grote stappen. Ten eerste de zaadverzameling en behandeling, ten tweede de inseminatie.

Het afnemen, verdunnen, controleren en klaarmaken van de inseminatiedosis is op zichzelf niet onoverkomelijk voor de doorsnee konijnenhouder. Doch omwille van investeringskosten, de aankoop van verschillende lijnen **rammen** en de nodige deskundigheid om het zaad correct te manipuleren, zal de totale **doe-het-zelf-KI** slechts voor weinigen weggelegd zijn.

Om optimaal van de genetische vooruitgang te profiteren zal, zoals nu al gebeurt in Italië en Frankrijk, **KI** beperkt zijn tot het zelf insemineren. Op het Rijksstation hebben we verschillende malen rietjes afgeleverd aan fokkers. De resultaten verkregen door deze onervaren "inseminators" waren bevredigend. De techniek is vrij eenvoudig en de inseminatiepipetten verbeteren, zodat er een grotere zekerheid is wat de resultaten betreft. Toch zijn de resultaten in zeer sterke mate afhankelijk van de toestand van de voedsters, zoals we verder zullen behandelen.

De inseminatie op het bedrijf laten uitvoeren is te kostbaar. Slechts in een aanvangsfase kan dit systeem overwogen worden.

Groeperen van de bronst

Het werken met productiegroepen staat of valt, zeker bij toepassing van **KI**, met het al dan met in bronst zijn van de voedsters op de gewenste dag. Algemene gelijktijdige bronst komt echter slechts voor binnen de 24-36 uur na het werpen. Groepsproductie met een post partum ritme is niet mogelijk bij natuurlijke dekking. Niet alle voedsters werpen op de 3^e 1^{ste} dag. Vandaar dat de productiegroep reeds na één worp uiteenvalt.

Bij toepassing van **KI** worden de voedsters 3-4 dagen (eventueel om de 33 dagen) of 10-11 dagen na het werpen bezaaid. Lakterende voedsters (zeker eerste-worps) zijn hormonaal in een vrij ongunstige toestand om in bronst te komen op de gewenste inseminatiedag. Vandaar dat wanneer 70% van de voedsters de ram aanvaarden (in bronst zijn) men best tevreden mag zijn. Wanneer we 75 % als een goed drachtresultaat aanzien, dan betekent dit dat slechts iets meer dan de helft van de voedsters de productiegroep volgt. De anderen zullen met de volgende productiegroep moeten gedekt of geïnsemineerd worden. Van de voorgenomen groepsgewijze productie valt reeds een groot gedeelte in het water.

Om minder voedsters van productiegroep te laten veranderen of te slagen met productiegroepen, is men genoodzaakt om een synchronisatie van de bronst door te voeren. Verschillende mogelijkheden om dit te bereiken zijn: via voeding, via het lichtprogramma, via foktechniek of met bronstinducerende middelen.

Bronstinductie

Door de voederhoeveelheid aan te passen is het mogelijk om de bronst te groeperen. Na een periode van beperking, een 3-4 tal dagen naar believen voeder laten opnemen, geeft vrij goede resultaten. Dit zogenaamde “flushen” is slechts praktisch mogelijk met jonge voedsters of met voedsters na spenen.

Het plotseling verlengen van de daglengte, van 8 naar 16 uur, een week voor de dekking of inseminatie, heeft in een aantal proeven tendensen tot gunstiger drachtpercentages opgeleverd. Op het Rijksstation waren onze pogingen minder succesvol. Rekening houdende dat het in de praktijk vrij moeilijk is om een hele stal of cel te bevolken met dieren in hetzelfde reproductiestadium, lijkt deze techniek slechts met succes toepasbaar op een beperkt aantal bedrijven.

Sedert enkele jaren wordt met succes de techniek van het afsluiten van de nestkasten (24 tot 36 uur) toegepast (Guyo-stimulation). Onmiddellijk na het zogen wordt de dekking of inseminatie uitgevoerd. Bij deze methode zouden 20 tot 30% meer voedsters in bronst zijn. Het drachtpercentage bij KI zou zo'n 10 tot 15 % hoger liggen.

Het is bekend dat een behandeling met PMSG aanleiding geeft tot een bronstsynchronisatie.

De voordelen zijn als volgt samengevat:

- meer dan 90% van de voedsters zijn twee dagen na de behandeling in bronst;
- de worpgrootte (totale) neemt met 5 tot 10% toe;
- bij **lacterende** voedsters (11 dagen na werpen) treedt steeds een positieve respons op;
- bij jonge, probleemvoedsters zien we positieve resultaten.

Daartegenover staan een aantal nadelen:

- geen betere resultaten wanneer de voedsters in bronst zijn;
- geen betere resultaten bij voedsters na spenen;
- een verhoogd aantal doodgeboren jongen;
- een grotere spreiding in worpgrootte: meer worpen met minstens 14 jongen;
- meer kleine worpen: met slechts 1 tot 4 jongen;
- kans op antistofvorming na meermalig gebruik;
- selectie op natuurlijke vruchtbaarheid gaatteloos;
- gevaar voor het imago van konijnenvlees;
- betwisting in verband met dierenwelzijn mogelijk

Om al deze redenen mag ons inziens PMSG slechts toegepast worden wanneer het specifiek verantwoord is; namelijk op een bedrijf met bronstproblemen en enkel op dieren die niet in bronst zijn.

In het systeem van groepen kan dit door 2 dagen voor de voorziene inseminatiedag, slechts de voedsters met een witte vulva te behandelen. Bij natuurlijke dekking, enkel de voedsters die zich niet laten paren onmiddellijk behandelen en 2 dagen nadien paren. Zo sluiten ze alsnog aan bij hun groep.

Besluit

Het werken met productiegroepen zal ongetwijfeld meer en meer toegepast worden in de nabije toekomst. Een toegenomen productie per arbeidsuur, fasevoeding en de vraag van de afnemer (slachterij) vormen hiervan de basis. Kunstmatige inseminatie, zeker bij grote groepen, lijkt de aangewezen methode bij het werken met productiegroepen.

Een goede bronstsynchronisatie is noodzakelijk om tot gunstige **bedrijfsresultaten** te komen. Slechts wanneer aan deze voorwaarde voldaan is, zullen de resultaten per voedster (voedsterkooi) bevredigend zijn. Een natuurlijke methode om de bronst te induceren is wenselijk, om het gebruik van PMSG te kunnen vermijden.

(Voor tabellen en figuren in verband met het onderwerp wordt verwezen naar de studiedag).